

BRONNEN VOOR DE GESCHIEDENIS VAN GERAARDSBERGEN:

DE ARCHIEVEN VAN HET INTERNERINGSCENTRUM (1944-1945) EN VAN DE CONSULTATIEVE COMMISSIE (1944-1946) TE GERAARDSBERGEN

De onderzoeker die een studie wil maken betreffende de collaboratie en de repressie tijdens en na de Tweede Wereldoorlog in de streek van Geraardsbergen of die op zoek is naar informatie aangaande een persoon die tijdens of na de bevrijding in het interneringscentrum te Geraardsbergen werd opgesloten, kan voortaan terecht in het Rijksarchief te Beveren. In de loop van 1998 en 1999 droegen het vredegerecht te Geraardsbergen en de gevangenis te Gent respectievelijk de archieven van de consultatieve commissie te Geraardsbergen en het interneringscentrum te Geraardsbergen over aan dit rijksarchief. Het archief van de consultatieve commissie werd geïnterpreteerd door Karel Velle, het archief van het interneringscentrum door Johan Buyck.

1. DE INSTELLINGEN

a. Het interneringscentrum te Geraardsbergen (1944-1945)

Het interneringscentrum te Geraardsbergen opende haar deuren op 4 september 1944. Hiermee was het één van de bijna 200 interneringscentra die tijdens of na de bevrijding werden opgericht. Deze tijdelijke gevangenissen waren bedoeld voor de internering, in uitvoering van de Besluitwet van 12 oktober 1941, van al dan niet vermeende incivieken of collaborateurs. Het centrum werd ondergebracht in de Rijksmiddelbare School in de Buizemontstraat, in de volksmond beter gekend als *den academie*. De instelling bleef naar alle waarschijnlijk functioneren tot 20 februari 1945. Deze sluiting maakte deel uit van een reorganisatie van de interneringscentra. In totaal werden op 1 maart 1945 maar liefst 118 interneringscentra gesloten.

De in het centrum geïnterneerde personen werden gearresteerd o.a. door leden van de groeperingen '*Weerstand*' en '*Onafhankelijkheidsfront*'. In totaal konden 250 tot 300 personen in de gebouwen worden opgesloten. De bestuurlijke leiding van het centrum was in handen van inspecteur Wellens, terwijl dokter Flammée uit Geraardsbergen de geneeskundige dienst verzekerde. Het stadsbestuur was financieel verantwoordelijk voor deze tijdelijke gevangenis.

Na de sluiting van het interneringscentrum bleven de gebouwen niet leeg staan. In plaats van al dan niet vermeende incivieken sloot de overheid er voortaan Duitse krijgsgevangenen op. Dit krijgsgevangenenkamp sloot haar deuren op 10 april 1945.

b. De consultatieve commissie te Geraardsbergen

In uitvoering van het Ministerieel Besluit van 23 september 1944 werden in het arrondissement Oudenaarde drie consultatieve commissies opgericht: Oudenaarde, Ninove en Geraardsbergen. Deze commissies werden in het leven geroepen om advies te geven aangaande de verzoeken tot invrijheidstelling ingediend door personen die in navolging van de besluitwet van 12 oktober 1941 geïnterneerd werden in een interneringscentrum. De consultatieve commissie te Geraardsbergen vergaderde in het vredegerecht, gelegen op de plaatselijke Markt. Voorzitter was notaris De Ruyver. Naar

alle waarschijnlijkheid behandelde deze commissie hoofdzakelijk verzoeken van geïnterneerden uit de regio Geraardsbergen. Zodoende was de commissie niet enkel bevoegd voor mensen die in het interneringscentrum te Geraardsbergen verbleven maar ook voor personen uit de regio geïnterneerd in de interneringscentra te Aalst, Gent, Lokeren, Ninove e.a. (de archieven van de interneringscentra te Gent en Lokeren zijn reeds geïnventariseerd). Waarschijnlijk staakte de commissie haar werkzaamheden begin 1946.

2. DE ARCHIEVEN

a. Het interneringscentrum te Geraardsbergen

Het archief van het interneringscentrum te Geraardsbergen heeft een omvang van 0,435 meter. Het complete archiefbestand bestaat uit opsluitingsdossiers. Wanneer iemand in de tijdelijke gevangenis werd ingeschreven opende de gevangenisadministratie een opsluitingsdossier. Deze dossiers werden door de griffie gerangschikt op de datum dat de geïnterneerde het centrum verliet. Het overgrote deel van de geïnterneerden verkreeg een voorlopige invrijheidstelling na een beslissing van de bevoegde consultatieve commissie. Een beperkt aantal personen bracht men over naar andere penitentiaire instellingen. Er is geen alfabetische toegang op deze dossiers beschikbaar. Wie de datum van vertrek uit het interneringscentrum van een bepaalde persoon kent, kan aan de hand hiervan het opsluitingsdossier gemakkelijk terug vinden. Is deze datum niet gekend, dient de vorser de volledige reeks dossiers te nemen. Van een beperkt aantal gedetineerden is geen datum van voorlopige invrijheidstelling of overbrenging gekend. De dossiers van deze gedetineerden werden achteraan de reeks geordend.

Op de omslag van het opsluitingsdossier noteerde de griffie van het interneringscentrum de volgende gegevens aangaande de geïnterneerde: naam en voornaam, geboorteplaats en -datum, adres, nummer van de *eenzelvigheidskaart* en datum en de reden van ontslag uit de instelling (meestal een beslissing van een consultatieve commissie)

Twee archiefbescheiden zitten bijna altijd in het opsluitingsdossier vevat. Ten eerste een formulier waarop ongeveer dezelfde gegevens werden genoteerd die ook op de omslag van het dossier werden genoteerd. Ten tweede bevatten de dossiers vorderingen die informatie bieden aangaande wie de arrestatie verrichtte (politie, rijkswacht, verzetsbeweging, enz.) en op basis van welke beschuldiging dit gebeurde. Een klein aantal dossiers bevatten ook stukken van diverse consultatieve commissies aangaande de beslissing tot invrijheidsstelling van de geïnterneerde.

b. De consultatieve commissie te Geraardsbergen

Het archief van de consultatieve commissie werd na het afschaffen van de commissie bewaard op de plaats waar de commissie haar vergaderingen hield, nl. het vredegerecht te Geraardsbergen. Deze archiefbescheiden hebben een grote historische waarde omdat voorheen nog geen enkel archief van een consultatieve commissie werd teruggevonden en geïnventariseerd. Dit archief heeft na inventarisatie een omvang van 0,30 meter. In dit bestand zitten echter ook archiefbescheiden van de consultatieve commissies te Oudenaarde en Ninove.

Het archiefbestand valt uiteen in twee blokken. Een eerste blok wordt gevormd door ingekomen briefwisseling. Het tweede blok bestaat uit persoonlijke dossiers van geïnterneerden die een verzoek tot invrijheidsstelling indienden. Deze dossiers werden

door Karel Velle alfabetisch geordend op familienaam. In deze dossiers zitten verscheidene soorten archiefbescheiden. We lichten de belangrijkste toe.

De belangrijkste archiefbescheiden zijn de eigenlijke verzoekschriften tot voorlopige invrijheidstelling van de geïnterneerden. Deze verzoekschriften werden opgesteld door de geïnterneerde zelf ofwel door familieleden, advocaten en leden van verzetsbewegingen. In deze brieven werd dikwijls een volledig overzicht gegeven van de levenswandel van de geïnterneerde tijdens de Tweede Wereldoorlog: informatie betreffende het bijwonen van vergaderingen van, het lidmaatschap van of het maken van propaganda voor Duitsgezinde politieke partijen en organisaties of collaborerende culturele verenigingen, de tewerkstelling voor de bezetter, contacten met Duitse instanties enz. Daarnaast werden ook gegevens opgenomen aangaande de opsluiting in één of meerdere interneringscentra.

Vele dossiers bevatten ook een administratieve steekkaart opgemaakt door de administratie van de consultatieve commissie. Deze steekkaarten bevatten de volgende gegevens aangaande de betrokkene: naam en voornamen, geboorteplaats - en datum, woonplaats, internerings-centrum waar de betrokkene verblijft, datum van aanhouding, gerechtelijke of niet-gerechtelijke instantie die de aanhouding verrichtte, de vermoedelijke reden van de aanhouding, informatie betreffende de neerlegging van een verzoekschrift tot invrijheidstelling en de administratieve afhandeling van dit verzoek, de beslissing van de commissie en de administratieve afhandeling van deze beslissing.

Een minderheid van de dossiers bevat ook een door een gerechtelijke instantie ingevulde inlichtingenstaat betreffende *de daden en houding gepleegd of aangenomen gedurende de bezetting (formulier nr. 10)*. Deze staten moesten de commissies gegevens verschaffen aangaande de levenswandel tijdens de oorlogsjaren van de indiener van het verzoekschrift.

Daarnaast bevatten sommige dossiers ook stukken betreffende de beslissing van de commissie om de geïnterneerde al dan niet onmiddellijk vrij te laten. Deze beslissing werd overgemaakt aan de minister van Justitie en de advocaat van de geïnterneerde. Ten laatste moet worden gemeld dat deze reeks persoonlijke dossiers ook dossiers bevat van geïnterneerden van wie de zaak werd behandeld door de twee andere consultatieve commissies van het arrondissement Oudenaarde, nl. Ninove en Oudenaarde.

C. Raadpleegbaarheid van de archiefbescheiden

De stukken uit deze twee archiefbestanden zijn (voorlopig) niet ouder dan 100 jaar en bijgevolg niet openbaar. Ze kunnen dus niet vrij worden ingezien in de leeszaal van het Rijksarchief te Beveren. In afwachting van een definitieve regeling betreffende de raadpleegbaarheid van bescheiden van de penitentiaire instellingen is voor de raadpleging van de archiefstukken van het interneringscentrum een voorafgaandelijke schriftelijke toelating nodig van de directeur-generaal van het Bestuur Strafinrichtingen (Eversstraat 2-8, 1000 Brussel). Voor de archiefbescheiden van de consultatieve commissie is de schriftelijke toelating vereist van de procureur van het arrondissement Oudenaarde (Gerechtsgebouw, Bourgondiëstraat 5, 9700 Oudenaarde).

In de aanvraag voor een toelating tot raadpleging, gericht aan de directeur-generaal of aan de procureur, zet de onderzoeker op een omstandige manier uiteen welke bescheiden jonger dan 100 jaar hij wenst te raadplegen (vb. een opsluitingsdossier van één welbepaalde persoon) en om welke redenen hij die wenst in te zien (vb. historisch onderzoek aangaande de repressie in de regio Geraardsbergen). Wanneer het de bedoeling is van bepaalde archiefbescheiden fotokopieën te nemen (vb. de beslissing van de consultatieve commissie), dient de vorder hier in zijn verzoekschrift de expliciete toelating voor te vragen. Met de schriftelijke toestemming voor raadpleging kan de onderzoeker zich aanbieden in de leeszaal van het rijksarchief te Beveren.

BIBLIOGRAFIE

Literatuur

- BAERT J. en BUYCK J., *Inventarissen van het archief van het interneringscentrum te Gent (1944-1946) en van het interneringscentrum te Lokeren (1942-1948)*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1999.
- BUYCK J., *Inventarissen van de archieven van het interneringscentrum te Gent (1944-1946), van het interneringscentrum te Geraardsbergen (1944-1945), van het interneringscentrum te Lokeren (1944-1948) en van de commissie tot bescherming van de maatschappij te Gent (1933-1969). Overdrachten 1999*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 2000.
- COPPENS H., *Archiefterminologie. Archief termen voor gebruik in het rijksarchief*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1990.
- GILISSEN J., *Etude statistique sur la répression de l'incivisme*, in *Revue du Droit Pénal*, 1950-1951, p. 513-628.
- PAUWELS W., *De Bevrijdingsdagen van 1944. Honderd dagen tussen anarchie en burgeroorlog. De geheime rapporten van François Louis Ganshof*, Antwerpen, De Nederlanden, 1994, 293 p.
- PAUWELS W., *De verdachten van september '44. Illegale interneringen tijdens de repressie*, Antwerpen, Uitgeverij De Nederlanden, 1994.
- Pasinomie. Collection complète des lois, arrêtes et règlements généraux*, 1943, p. 139-140.
- VAN HELMONT M., *Het bestuur der gevangenen in 1946*, in: *Bulletin van het bestuur der Strafinrichtingen (Brussel, Ministerie van Justitie)*, I, 1947, 2, p. 12-21.
- VELLE K., HEERWEGH L. en ELSLANDER S., *Inventarissen van de archieven van de vredegerichten Geraardsbergen (1833-1984) en Aalst (1858-1971) Overdracht 1998 (Rijksarchief te Beveren. Inventarissen, 28)*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1998, 47 p.

Archiefbronnen

- Rijksarchief te Beveren, *Overdrachtdossier*, 99/21, Overdracht door de gevangenis te Gent.
- Rijksarchief te Beveren, *Dossier Interneringscentra Vlaanderen*, Brief van M. Van Trimont, 22 oktober 1999.
- Rijksarchief te Beveren, *Archief van het interneringscentrum te Geraardsbergen*, nrs. 1-8.
- Rijksarchief te Beveren, *Archief van het vredegerecht te Geraardsbergen (overdracht 1998)*, nrs. 599-603.

Info Rijksarchief te Beveren

Rijksarchief te Beveren, Kruibekesteenweg 39/1, 9120 Beveren

Tel. en fax: 03/775.38.39

E-mail: rijksarchief.beveren@skynet.be

URL: <http://arch.arch.be/beveren.html>

Johan BUYCK

N.v.d.r. : Marc Van Trimont is begonnen aan een werk over de collaboratie en de repressie in Geraardsbergen. Deze publicatie draagt als titel : "Geraardsbergen tijdens de ongeluksjaren 1940-1945".